

РУМЪНИЯ

„SECOLUL XX“, BUCURESTI, № 3—4, 1990

Списание „XX век“ (орган на Съюза на писателите в СРР) се отличава от останалите румънски периодични издания, част от които вече представихме в „Литературна мисъл“. Всеки брой е добре съставена и оформена книга от своеобразна библиотека. На титулната страница е записана главната цел: диалог на румънската духовност със съвременната световна литература и изкуство. Затова няма да прозвучи пресилено твърдението, че „XX век“ е уникално явление не само в румънската, но и в европейската периодика.

Но нека да направим кратък обзор на досегашния тридесетгодишен път на изданието. През началните години (1960—1964) „XX век“ е месечно списание с културно-информационен характер, което прави, макар и несистемни, опити да анализира съвременните литературни явления. Още тогава, от 1963 година, се откроява една от главните му теми: изязната словесност на нашето столетие и нейните класически образци, които по една или друга причина, са били „бели петна“ за румънската култура. Интересно е да се отбележи, че още през този период „XX век“ се обръща за първи път и към латинноамериканската проза, която тогава е все още извън вниманието на европейския читател. През 1962 г. списанието организира своята първа „кръгла маса“ по актуални проблеми на съвременната световна литература, в която вземат участие водещите критици от онова време (Тудор Виану, Александру Дима, Жирмунски, Самарин и др.). Прелиствайки старите годишници, наред с множеството променящи се рубрики можем да срещнем и внушителен брой произведения, повечето от които се превеждат и публикуват за първи път тук, доста преди да излязат в отделни издания. Тук става дума предимно за значими автори с техните програмни опуси: Кафка, Бекет, Джойс, Фокнър, Камю, Сартр, Малро, Музил, Йонеско, Дюрнемат, Фриш, Грас, Бюл, Юрсенар, Борхес, Маркес, Кортасар, Булгаков, Пастернак... Но трябва да подчертаем, че за разлика от нашето „Панорама“, списание „XX век“ не дублира плановете на издателствата за чужда литература. То предпочита текстове с по-експериментален характер. Дана се преднина на отделни литературно-художествени теми и мотиви, на асоциативни или типологични в по-проблемен глан; предлагат се различни варианти на коментарите, които не рядко провокират читателите. Постепенно списанието от обзорно се превърна в тематично, което е най-голямото му достойнство, и го отличава от нашето

„Панорама“ или от „Иностранная литература“ (Москва). В „XX век“ редовно се представят и цели културни региони от Европа и света — напр. Африка, Финландия, Испания, Гърция, Италия, Португалия, СССР и т. н. Но тук отсъства безличната информация или случайният набор от текстове. От години всеки брой е подчинен на определена концепция, която се следва почти в целия му обем.

При внимателен преглед на последните десет годишници можем да установим, че все пак в центъра на вниманието на неговите издатели (Дан Хаулика и Шефан-Аугустин Лойнаш) е позната и есеистиката. Тук за първи път бяха поместени обширни откъси от „Одисей“ на Джеймс Джойс, романи и разкази от Уилям Фокнър, Франц Кафка, Дино Буцати, Албер Камю, които се посрещнаха като събития в румънската култура. Придружаващите ги коментари на критици, преводачи и есестисти от Букуреш, Яш и Клуж и други центрове на страната — осъществени на твърде високо равнище—доказват, че в нашата северна съседка отдавна са преодолени „провинциалните комплекси“. „XX век“ е елитно списание, което се радва на значителен брой читатели. От 1968 г. то удвои тиража си и започна да пуска двойни и тройни по обем броеве, които намериха твърде широк отзвук. Обикновено това са тематични „емисии“, които респектират с широтата на темите и проблемите. Ето и някои от заглавията: „Фантастика“, „Танцът и поезията“, „Гьоте и Моцарт“, „Автомобилът“, „Експресионизъм“, „Средиземноморието“, „Хомо Фабер“, „Екзотиката“, „Човешкото тяло“, „Митологията“, „Великият Октомври“, „Книгата“, „Западногерманското кино“, „Хомо Географикус“...

Списание то се обръща често и към румънската култура: Михай Еминеску, Йоан Лука Каралдже, Николае Йорга, Василе Александри, Джордже Калинеску, Ион Крянга... Прави се опит за нов прочит на творчеството на тези христоматийни автори. Търси се мястото им не само в румънската, но и в световната култура. През последните десет години бяха издадени и броеве за Данте, Шекспир, Толстой, Достоевски, Микаланжело, Бетховен. Но тъй като „XX век“ е издание не за класическата, а за съвременната литература, превесът е към по-новите имена и в националната словесност: Марин Прета, Никита Станеску, Марин Сореску, Ана Бланица, Йоан Александру, Мирча Динеску, Димитру Раду Попеску, Сорин Тител, Джорд-

же Балаща, Константин Пою. . . Техни произведения (по-точно фрагменти) се представят и на чужди езици: английски, френски, испански. В този раздел често се появяват и големи имена от румънската културна диаспора: Емил Чоран (Съоран), Мирча Елиаде, Йожан Йонеско, Бенжамен Фолдан, Константин Бранкуш (Бранкузи), Джордже Енеску, Тристан Царя и редица световни творци с румънски произход.

„XX век“ обръща внимание и на трудното и невинаги благодарно и оценено по достойнство изкуство на превода. Още от 1965 година се води рубриката: „Хроника на преводите“, организират се кръгли маси и дискусии.

При все че прозата е предпочитан жанр тук, поезията също има свое място. През последните години бяха отпечатани стихотворни цикли и отделни поеми от: Т. С. Елът, Борис Пастернак, Еудженио Монтале, Умберто Саба, Леополд Сангор, Карл Сандбърг, Пабло Неруда, Ханс-Маркус Енценбергер, Мимо Морина, Елиасвета Бар-

яна, Евгений Евтушенко, Бела Ахмадулина, Владимир Висоцкий.

В списанието не са пренебрегнати и другите изкуства: музика, балет, театър, кино, архитектура, макар и в синтес с литературата. Но тъкмо това прави публикациите от този вид особено привлекателни за читателите.

Накрая трябва да отбележим и графическото оформление. Рядко стило и изискано, то допринася твърде много за реценцията на публикуваните текстове. Всеки брой е обогатен от цветни репродукции на модерни, дори авангардни образци на съвременното румънско пластично изкуство, както и от интересни чернобели фотографии от майстори в тази област, които успешно допълват и завършват книгката. Интересно е, че се използват различни шрифтове в отделните кола и различни цветове на печатарското мастило, без да се стига до еклектика.

Огнян Стамболиев

МЕКСИКО

„CUADERNOS AMERICANOS“, Mexico, 1987, № 6

В книжка 6 от 1987 г. на това сериозно двумесечно литературно-обществено списание, излизало в Мексико, е отделено доста място за изследвания върху литературната критика в латиноамериканските страни. Правят впечатление особено две значителни проучвания: „Относно испаноамериканската литература: равностметка и перспективи“ от литературния критик и историк Саул Сосновски и „Проблеми на латиноамериканската литературна критика“ от Агустин Мартинес Антонини. Веднага трябва да поясня, че определенията „испаноамериканска литература“ и „латиноамериканска литература“ означават едно и също нещо. Двете обширни и значителни изследвания на двамата специалисти в областта на литературната критика и история представляват солидна основа за вицкване по-задълбочено в развитието на тази критика.

Проучването на мексиканския литературен критик и историк Саул Сосновски започва с важното пояснение, че авторът се спира преди всичко на латиноамериканското развитие на литературната критика, без оглед на това развитие в Бразилия и карибските страни, като подчертава накрая, че и в Бразилия литературната критика е в движение, ръководи се преди всичко от академичните среди, както става обикновено и в другите латиноамерикански страни. Неслучайно Сосновски подчертава още в началото, че „настоящото изследване обхваща практиката на „академичната критика“. . . и че „образите на испаноамериканската литература са предмет на широко изследване и в редица списания за литературна критика. . .“. Ето защо Сосновски, който е солиден критик и историк на този материал, се спира на почти всички обществено-културни движения, които оказали и продължават да оказват идейно и естетическо влияние за нейното развитие. Тук Сосновски посочва и влиянието на победилата в Куба социалистическа револю-

ция, предвождана от Фидел Кастро. „По този начин — подчертава Сосновски — се дава по-широка представа за академичните изследвания в тази насока, за връзките между интелектуалните и обществеността, и се определя литературата в зависимост от социалните процеси.“ В подкрепа на това разбиране се посочват творческите насоки на такива видни писатели и поети като мексиканеца Октавио Пас, аргентинеца Хулио Кортасар, кубинеца Роберто Фернандес Ретамар и др.

Сосновски се спира по-подробно върху идеологическите възгледи по тези въпроси, като ги свързва и с видните писатели Карлос Фуентес от Мексико, Марио Варгас Лоса от Перу и др. Той подчертава, че така изпъкват „отношенията им върху литературата и общественото съзнание на писателя, които спомогат за литературното развитие на техните романи, повести и разкази. . .“. По-нататък се посочват резултатите от т. нар. литературен бум, определен от промените в живота на обществото. Сосновски се ръководи и от такива вече появили се критически изследвания като: „Новият испаноамерикански роман“ от мексиканеца Карлос Фуентес, който е не само ярък белетрист, но и литературен критик с активна обществена дейност. Такива проучвания са „Личната история на бума“ от прогресивния чилийски писател и есеист Хосе Диносо, живеещ в емиграция доскоро, поради диктатурата на Пиночет, „Бумът в перспектива“ от уругвайския писател и литературен критик Анхел Рама и др. По този начин бумът спомогна за по-голямото познаване на редица съвременни автори отвъд Атлантика, а от друга страна, разкри съществуващите успехи на писателите преди тях като аргентинците Фелисберто Ернандес, Роберто Арл, Маселони Фернандес и др. За това съдействаха и верните оценки за посоченото време, направени от кубинеца Лесама Лима, аргентинеца Хулио Кортасар, превеждан и у нас от Румен Стоянов,

Емilia Юлзари и Стефан Савов. Авторът на изследването Свуд Сосновски се позовава и на книгата „За магическия реализъм, идеологическа форма на испаноамериканския роман“ от Ирлемар Чиапи, излязла през 1980 г., за да подчертае, че и магическият реализъм спомогна за развитието на съвременния латиноамерикански роман. С не по-малко внимание Сосновски се отнесе и към критическата книга „Барокът и магическият реализъм на Алехо Карпентер“ от мексиканския литературен критик Алексис Маркес Родригес, излязла през 1982 г. Тези и други „тъй важни произведения, свързани с бума“, както казва Сосновски, „показаха авангардното направление много повече от поезията с ярките си и задълбочени търсения“.

Критикът Сосновски се спира доста подробно и на редицата списания, излизали в някои латиноамерикански страни, които съдействуват за засилването и задълбочаването на литературната критика. Ше посоча някои от тях, които са ярки изразители на съвременното литературно-критическо движение в тези страни: „Лексие“ от Лима (Перу), „Ревиста де критика литературна латиноамериканска“ (Лима), „Ескритурата“ от Каракас (Венецуела), „Тексто критико“ от Халапа (Мексико), „Пунто де виста“ от Буенос Айрес (Аржентина), „Каса де лас Америкас“ и „Унион“ от Хавана (Куба) и др. Голяма роля за това утвърждаване изиграха и симпозиумите, организирани от университета в град Поати (Франция), където се направи задълбочен анализ на творчеството на писателите Фелисберто Ериандес, Роберто Арлт и други от Аржентина, Аугусто Роа Бастос от Парагвай и др. Сосновски се спира и на някои писатели от Централна Америка, с което изследването му става още по-пънно, както и с анализирането на идейния заряд на мнозина от тях, направено с критичен усет и задълбочени познания.

Значителна стойност има и изследването „Проблеми на латиноамериканската литературна критика“ от видния венецуелски критик и историк Агустин Мартинес Антонио от Централния университет в Каракас (Венецуела). То е написано конкретно и детайлно, като за по-голяма яснота авторът го е създал в няколко раздела като: „Модернизирани на критиката“, „Единство и разнообразие на латиноамериканската литературна критика“, „Модернизирана традиция“ и пр., в които се говори темперментно за съвременните литературни търсения на автора. Изследването е обогатено с

проучванията на специалисти в тази област на литературознанието откъд Атлантика, където израснаха нови, значителни писателски имена, вече заместящи Пабло Неруда, Сесар Валехо, Хулио Кортасар, Алехо Карпентер и др.

В началото на изследването си критикът Антонини разглежда благоприятните условия за модернизиранието на литературната критика, особено с появата на течението „Нова белетристика“, което обхваща значителни автори — предимно белетристи. Това даде възможност на критици като Алберто Зум Феаде да анализира с произведението си „Критически изследвания върху испаноамериканската литература“ (1954) появата на нови, значителни белетристи, както и доведе до появата на критическото изследване „Формирането на бразилската литература“ от бразилския литературен критик Антониу Кандилу и на изследването „Литературата в Бразилия“ от Афраниу Коутинху, очертали в общи линии пътищата за модернизиранието на бразилската литературна критика и значителните моменти от нейното развитие. Антонини подчертава, че „аспектите, които се изследват, представляват преди всичко един важен момент от модернизиранието, за да обосноват нашата критика, с нейните специфични проблеми, които се появяват и интерпретират в зависимост от развитието на социалните промени сред обществото...“. Затова Антонини се позовава и на възгледите на такива видни белетристи и есеисти като Хулио Кортасар, Карлос Фуентес и др., които определиха своя „модел за борба“. С това според Антонини те са ввели нови социални насоки в борбата срещу ретроградното в латиноамериканските страни. Този „модел“ литературната критика поде по своя път на развитие с ясни позиции. Затова Антонини подчертава, че „това са базите на една теория като сигурна категория за интерпретирането на литературния прогрес“. Появи се и книгата „Структурата на литературното произведение“ от критика Феликс Мартинес Бонати, който се обосновава и с влиянията, идващи от Европа. Оттук Антонини обосновава единството и разнообразието във формите на новата литературна критика, развиваща се сега в латиноамериканските страни. В това критикът открива основното литературно качество, анализирано с редица примери и от латиноамериканската действителност — примери, отразени колоритно в редица произведения на разгледаваните белетристи, критици и есеисти.

Жак Битев